

Висновки

Проведене дослідження дозволяє виділити існування у світовій практиці аудиту три типи регулювання аудиторської діяльності – державне, змішане та регулювання професійними організаціями. Перший тип поширений у країнах континентальної Європи, таких як Німеччина, Іспанія, Франція, Російська Федерація, Республіка Білорусь. В цих країнах аудит орієнтований головним чином на потреби державних органів – основних користувачів аудиторських висновків, аудиторська діяльність суворо регламентується державними органами.

Якщо порівняти вимоги до претендентів на набуття статусу аудитора, то найбільш жорсткими вони є здебільшого в країнах континентальної Європи, де переважає державне управління аудиторською діяльністю.

У країнах, де переважає регулювання аудиторської діяльності професійними організаціями, зокрема в США, Великій Британії, основними користувачами аудиторських висновків є треті особи – інвестори, банки, страхові компанії, кредитори, акціонери, біржі.

Найбільш ефективною, з нашого погляду, системою управління аудиторською діяльністю є змішана.

Її ефективність полягає в тому, що вона дозволяє одночасно враховувати та захищати інтереси держави, зовнішніх користувачів та суб'єктів аудиторської діяльності.

Для подальшого розвитку та ефективного функціонування аудиторської діяльності в Україні мають бути встановлені жорсткі вимоги щодо якості аудиту та аудиторських послуг, а також ефективна система контролю якості та підвищення кваліфікації аудиторської діяльності.

Одним із головних факторів, що значно підвищить роль незалежних аудиторських перевірок, є розвиток ринку цінних паперів. Цей чинник приведе до беззаперечної необхідності висловлення незалежної думки професійних фахівців – аудиторів про повноту і достовірність фінансової звітності суб'єктів господарювання у всіх суттєвих відношеннях та її відповідність, визначеним концептуальною основою, критеріям.

Список використання джерел

1. Сурніна К.С. Аудит у зарубіжних країнах: Навч. посібник / К.С. Сурніна, І.М. Пожарицька. – Сімферополь: ВД «АРАП», 2009 – 308 с.
2. Бондар В.П. Системи організації та регулювання аудиторської діяльності країн світу / В.П. Бондар // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Вип. 2 (11). / Відп. ред. д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ЖДТУ, 2008 – С. 5–20.
3. Тимко Й.П. Аудит в Україні: становлення і організація / Й.П. Тимко – Ужгород, 1996. – 144 с.
4. Бутинець Ф.Ф. Аудит: Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / Ф.Ф. Бутинець. – 3-тє вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2006. – 512 с.
5. Закон України «Про аудиторську діяльність» [Електрон. ресурс]: від 22.04.93 №3125–XII // Верховна Рада України: офіційний веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>. – Назва з екрану.
6. Федеральный закон «Об аудиторской деятельности» [Електрон. ресурс]: от 30.12.2008 №307–ФЗ. – Режим доступа: <http://www.zakonrf.info/zakon-ob-auditorskoj-deyatelnosti/>. – Назва з екрану.
7. Андреев В.Д. Правовое регулирование аудита в России / В.Д. Андреев. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 128 с.

V.K. OLEFIR,
к.е.н., с.н.с., Інститут економіки та прогнозування НАН України

Австрійська школа про роль кредиту в діловому циклі¹

Розглянуто погляди сучасних представників австрійської школи економіки на природу ділового циклу і роль кредиту у створенні бумів, криз і депресій. Викладено теоретичну модель кредитної експансії на основі банківської системи із частковим резервуванням. Узагальнено пропозиції економістів австрійської школи щодо вдосконалення антициклічної політики.

Ключові слова: діловий цикл, кредитна експансія, австрійська школа економіки.

V.K. OLEFIR,
к.э.н., с.н.с., Институт экономики и прогнозирования НАН Украины

Австрийская школа о роли кредита в деловом цикле

Рассмотрены взгляды современных представителей австрийской школы экономики на природу делового цикла и роль кредита при возникновении бумов, кризисов и депрессий. Представлена теоретическая модель кредитной экспансии на основе банковской системы с частичным резервированием. Обобщены предложения экономистов австрийской школы по усовершенствованию антициклической политики.

Ключевые слова: деловой цикл, кредитная экспансия, австрийская школа экономики.

V. OLEFIR,
Institute for Economics and Forecasting, NAS of Ukraine

The austrian school about the credit role in the business cycle

Views of modern Austrian School economists of the nature of a business cycle and credit role at emergence of boom, crises and depressions are considered. The theoretical model of credit expansion on the basis of a banking system with partial reservation is presented. Proposals of economists of the Austrian school on improvement of anti-cyclic policy are generalized.

Keywords: business cycle, credit expansion, Austrian School.

¹ Публікацію підготовлено по НДР відомчої тематики «Формування структури базових ринків України: державне регулювання в нових умовах лібералізації та протекціонізму в торгівлі» (Протокол №8 Бюро Відділення економіки НАН України від 21 липня 2011 р.), №держреєстрації 0112U000045.

Постановка проблеми. Сучасний післякризовий стан світової економіки можна оцінити як стан економічної стагнації. Методи макроекономічної політики дали можливість зупинити спад виробництва, відновити економічне зростання, але темпи його залишаються низькими. Стагнація виробництва спостерігається як у промислово розвинутих країнах, так і у країнах, що розвиваються, включаючи КНР та Індію. Перспективи відновлення до кризових темпів зростання залишаються туманними, враховуючи тягар світових дисбалансів і відсутність прогресу в реформуванні міжнародної фінансової системи.

Світова фінансова криза поставила перед економічною наукою багато теоретичних і практичних питань. Теоретичного узагальнення потребують фактори і процеси, які призвели до масштабної світової кризи. З практичного погляду подальшого вдосконалення потребують методи раннього оповіщення про наближення кризових явищ та оцінки потенційної небезпеки конкретних негативних соціально-економічних процесів. Відповіді на ці питання є достатньо актуальними з огляду на те, що тривалий економічний спад без окреслення перспектив відновлення економічного зростання і поліпшення рівня життя може привести до поширення у суспільстві небажаних екстремістських поглядів.

Загальновідомо, що економічна політика має ґрунтуватися на міцному теоретичному фундаменті. В сучасній теоретичній економічній думці прийнято виділяти три основні великі напрями: кейнсіанство, монетаризм і класична школа. Переважна більшість економістів із провідних університетів і наукових центрів поділяють погляди цих теоретичних шкіл. Уряди промислово розвинутих країн при формуванні економічної політики впродовж останніх двох століть користувались переважно рекомендаціями саме кейнсіанців, монетаристів або представників класичної школи. Політика міжнародних організацій, таких як Міжнародний валютний фонд і Світовий банк, також ґрунтується на теоретичних схемах цих течій економічної думки.

Разом із тим поруч із цими трьома великими теоретичними школами існували і продовжують існувати інші напрями теоретичної думки, які ще називаються неортодоксальними. Одним із таких напрямів теоретичної думки є австрійська школа. В умовах, коли загально визнані економічні теорії не можуть дати чіткого тлумачення економічним процесам і запропонувати нові напрями виходу із економічної стагнації, збільшується інтерес до теоретичних схем саме неортодоксальних шкіл.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Австрійська економічна школа виникла у другій половині 19-го століття на основі класичної політичної економії. Засновниками австрійської школи вважаються Карл Менгер, Ейген Бем-Баверк і Фрідріх Візер. У ХХ ст. теоретичні положення австрійської школи вдосконалювали такі відомі економісти, як Людвіг Мізес, Фрідріх Хайек, Готфрід Хаберлер, Мюррей Ротбард. Серед сучасних представників австрійської школи слід відзначити Хесуса Уерта де Сото, Томаса Вудса, Роджера Гаррисона, Ганса-Германа Хоппе та інших економістів, які групуються навколо інституту ім. Л. Мізеса (США) та деяких інших наукових центрів.

Австрійська традиція економічної думки – це цілий комплекс поглядів на проблеми економіки, суспільства, політики,

які ґрунтуються на засадах лібералізму і суб'єктивізму. Складовою частиною австрійської економічної школи є теорія ділових циклів, яка була розроблена Л. Мізесом і Ф. Хайеком і вдосконалена М. Ротбардом і Х. Уерта де Сото та іншими економістами австрійської школи [1–12]. У сучасних умовах австрійська теорія ділових циклів набуває особливого значення в контексті подальшого зростання значення банківської системи, збільшення питомої ваги безготівкових розрахунків, переміщення ділової активності у фінансову сферу тощо.

Метою статті є узагальнення сучасних поглядів економістів австрійської школи на феномен ділових циклів.

Виклад основного матеріалу. У 2012 році виповнилось 100 років після виходу у світ праці Л. Мізеса «Теорія грошей і кредиту», в якій викладено основи теорії ділових циклів. За цей час промислово розвинуті країни Заходу, використовуючи досягнення науково-технічного прогресу, просунулись далеко вперед на шляху вдосконалення продуктивних сил. Індустріальний етап розвитку капіталізму змінився постіндустріальним або інформаційним. Завдяки процесам механізації, автоматизації, комп'ютеризації виробництва значна частина працівників перемістилась із сфери виробництва товарів у сферу послуг. Вичерпання природних ресурсів стимулювало процеси повторного використання відходів і перехід на відновлювальні джерела енергії. Економіки різних країн стали більш взаємозалежними між собою внаслідок зростання обсягів зовнішньої торгівлі, переміщення капіталу і міграції робочої сили.

У світовій економіці відбулося багато змін, але незмінними залишились поділ праці, функції грошей, суть кредитування, розділення видів діяльності на виробництво споживчих і капітальних товарів, отримання прибутку як основної мети підприємницької діяльності. Тобто не зазнали змін ті базові елементи, які склали основу теорії ділового циклу австрійської школи початку ХХ століття. Це дає підстави стверджувати, що і в сучасній постіндустріальній економіці продовжують діяти фактори, які призводять до бумів, криз і депресій.

На думку економістів австрійської школи, основною причиною бумів, криз і депресій є відхилення ставки проценту від природного рівня, який встановлюється внаслідок співвідношення попиту і пропозиції кредитних ресурсів. За спрощеною схемою попит на кредитні ресурси створюють підприємці, а пропозицію формує населення. Чим більше населення свідоми відмовляється від теперішнього споживання на користь споживання у майбутньому, тим більше буде пропозиція кредитних ресурсів і відповідно менше попит на споживчі товари.

Отримані кредити підприємці можуть вкладати в інвестиційні проекти щодо виробництва споживчих товарів або в інвестиційні проекти по виробництву капітальних товарів, які віддалені від споживчого ринку. Якщо населення добровільно відмовилося від теперішнього споживання на користь споживання у майбутньому, це дає можливість перемістити ресурси із галузей з виробництва споживчих товарів у галузі з виробництва капітальних товарів. У цих умовах споживчих товарів буде вироблятися достатньо для успішного завершення інвестиційних проектів по виробництву капітальних товарів.

Якщо штучно зменшити ставку процента, вона вже не буде правильно відображати реальне співвідношення попиту і пропозиції на кредитному ринку. Низька процентна ставка буде помилково сигналізувати підприємцям про наявність вільних

кредитних ресурсів і добровільну відмову населення від споживання. Підприємці будуть починати реалізацію проектів, які віддалені від споживчого ринку, сподіваючись на наявність ресурсів, яких насправді немає. При цьому попит на споживчі товари буде продовжувати залишатись великим і навіть ще більше збільшиться за рахунок попиту працівників, які будуть задіяні у проектах по виробництву капітальних товарів.

Таким чином, виникне дефіцит споживчих товарів, що зробить неможливим успішне завершення інвестиційних проектів по виробництву капітальних товарів. Після буму в галузях капітальних товарів спалахне криза, за якою розпочнеться тривалий період депресії, який, по суті, є процесом відновлення порушених пропорцій або переміщення ресурсів із капітальних галузей в галузі по виробництву споживчих товарів.

Основною причиною бумів, криз і депресій є започаткування інвестиційних проектів, які не мають ресурсів для свого успішного прибуткового завершення. Створюється хибна картина, що ці ресурси є в наявності, хоча насправді їх немає. На думку економістів австрійської школи, цю хибну картину може створити політика центрального банку, спрямована на підтримку штучно низьких процентних ставок. Іншим способом створення такої помилкової картини є видача комерційними банками незабезпечених кредитів або кредитна експансія на основі банківської системи з частковим резервуванням.

У працях сучасних представників австрійської школи пропонується вдосконалена теоретична модель кредитної експансії на основі банківської системи із частковим резервуванням [4, с. 156–158].

Клієнт кожного комерційного банку може покласти свої кошти на строковий рахунок або на поточний. У першому випадку він відмовляється від теперішнього споживання на користь майбутнього і його кошти є реальним інвестиційним ресурсом. У другому випадку клієнт банку реально не відмовляється від теперішнього споживання і його кошти не можна вважати інвестиційним ресурсом. Надаючи кредити з поточних рахунків, комерційні банки штучно зменшують природну кредитну ставку і подають підприємцям неправильні сигнали про наявність реальних інвестиційних ресурсів.

Теоретична модель кредитної експансії на основі банківської системи з частковим резервуванням передбачає, що банк надає кредити з поточних рахунків, залишаючи частину коштів в резерві. Припустимо, що частка депозиту, яка залишається банком у резерві, дорівнює R . Клієнт, який взяв кредит, частину отриманих коштів розміщує в банку на поточному рахунку. Припустимо, що частка кредиту, яка розміщується ним на поточному рахунку, дорівнює Z . Банк з цього поточного рахунку також надає кредит, залишаючи частину коштів в резерві. Таким чином, загальний обсяг виданих кредитів буде дорівнювати²:

$$K = \frac{D(1-R)}{1-Z(1-R)} + \frac{D(1-R)}{1-Z(1-R)} \frac{(1-Z)(1-R)}{1-Z(1-R)} + \frac{D(1-R)}{1-Z(1-R)} \left(\frac{(1-Z)(1-R)}{1-Z(1-R)} \right)^2 + \dots + \frac{D(1-R)}{1-Z(1-R)} \left(\frac{(1-Z)(1-R)}{1-Z(1-R)} \right)^N + \dots = \frac{D(1-R)}{R} \quad (1)$$

де K – загальний обсяг наданих кредитів;

D – початковий депозит;

² Математично обсяг наданих кредитів буде дорівнювати сумі геометричного числового ряду, який має вигляд: $a + aq + aq^2 + \dots + aq^n + \dots$ (а не дорівнює 0). При цьому сума ряду дорівнює: $S = a / (1 - q)$, якщо абсолютна величина q менше 1.

R – частка депозиту, яка залишається банком у резерві;
 Z – частка кредиту, яка розміщується на поточному рахунку.
 Величина $\frac{1-R}{1-Z(1-R)}$ називається мультиплікатором кре-

дитної експансії. Із формули мультиплікатора кредитної експансії видно, що чим менше R і більше Z , тим більша величина кредитної експансії.

Процес кредитної експансії проілюструємо на умовному прикладі. Припустимо, що клієнт А має на поточному рахунку в умовному Гамма-банку \$1 млн., які будуть початковим депозитом. Десять відсотків коштів з цього вкладу банк залишає у резерві, а інші видає у вигляді кредиту ($R = 0,1$). Таким чином, кредит у сумі \$900 тис. з поточного рахунку клієнта А банк надасть іншому своєму клієнтові В.

Із отриманої позики частину коштів кредитор В розміщує в банку на поточному рахунку. Припустимо, що ця частка в середньому становить 20% ($Z = 0,2$). Таким чином, із отриманих \$900 тис. кредиту клієнт В \$720 тис. вилучить з Гамма-банку, а \$180 тис. залишить на поточному рахунку. Це дає можливість банку, залишивши в резерві 10% вкладу, знову видати кредит у сумі \$162 тис. уже наступному клієнтові С. Отже, використовуючи кошти своїх вкладників на поточних рахунках, банк здійснює кредитну експансію, штучно зменшуючи кредитну ставку нижче природного рівня.

У табл. 1 показано процес кредитної експансії в Гамма-банку. Як видно з табл. 1, маючи на поточному рахунку клієнта А \$1 млн., банк видав іншим своїм клієнтам \$1 097 560 незабезпечених кредитів. Мультиплікатор кредитної експансії дорівнював 1,097560.

Наступним етапом дослідження процесу кредитної експансії є перехід від аналізу кредитної експансії в межах одного банку до аналізу цього процесу в банківській системі в цілому і побудова відповідної теоретичної моделі. Економісти австрійської школи умовно припускають, що кошти, які вилучено з Гамма-банку, не витрачаються на придбання товарів і послуг, а кладуться на депозит в інші комерційні банки.

Обсяг коштів, які вилучено з Гамма-банку, визначається за формулою:

$$B = D(1-Z)(1-R) + D(1-Z)(1-R)Z(1-R) + D(1-Z)(1-R)(Z(1-R))^2 + D(1-Z)(1-R)(Z(1-R))^3 + \dots + D(1-Z)(1-R)(Z(1-R))^N + \dots = \frac{D(1-Z)(1-R)}{1-Z(1-R)}; \quad (2)$$

Ці кошти також можуть бути використані для кредитної експансії.

Загальна сума наданих незабезпечених кредитів у банківській системі буде дорівнювати:

$$K = \frac{D(1-R)}{1-Z(1-R)} + \frac{D(1-R)}{1-Z(1-R)} \frac{(1-Z)(1-R)}{1-Z(1-R)} + \frac{D(1-R)}{1-Z(1-R)} \left(\frac{(1-Z)(1-R)}{1-Z(1-R)} \right)^2 + \frac{D(1-R)}{1-Z(1-R)} \left(\frac{(1-Z)(1-R)}{1-Z(1-R)} \right)^3 + \dots + \frac{D(1-R)}{1-Z(1-R)} \left(\frac{(1-Z)(1-R)}{1-Z(1-R)} \right)^N + \dots = \frac{D(1-R)}{R} \quad (3)$$

Процес кредитної експансії в межах банківської системи буде тривати доти, поки весь початковий депозит D не буде відкладений на поточних рахунках як резерв. Після цього

Таблиця 1. Процес кредитної експансії в Гамма-банку, \$

Клієнт	Отримано кредиту	Вилучено з банку	Покладено на поточний рахунок	З них:	
				залишено в резерві	надано кредиту
A	–	–	1 000 000	100 000	900 000
B	900 000	720 000	180 000	18 000	162 000
C	162 000	129 600	32 400	3 240	29 160
D	29 160	23 328	5 832	583	5 249
...
Всього	1 097 560	878 048	1 219 512	121 952	1 097 560

процес кредитної експансії в межах банківської системи закінчується. Величина $\frac{1-R}{R}$ буде мультиплікатором кредитної експансії в межах банківської системи.

Процес кредитної експансії в межах банківської системи проілюструємо на умовному прикладі, який було розглянуто раніше в табл. 1. Суму коштів, які було вилучено з Гамма-банку в обсязі \$878 048, було розміщено клієнтами Гамма-банку на депозитах іншого умовного банку – Сігма-банку. Залишивши десять відсотків коштів з поточних вкладів у резерві, Сігма-банк усі інші кошти видає у вигляді кредиту своєму клієнтові E (табл. 2). Клієнт E 80% кредиту вилучає з Сігма-банку, а 20% ($Z = 0,2$) – залишає на поточному вкладі. Після цього процес кредитної експансії продовжується в Сігма-банку за тією ж схемою, що і в Гамма-банку. В результаті цього процесу із Сігма-банку вилучається \$770 970, які розміщуються клієнтами E, F, G, ... на депозитах вже наступного Омега-банку (табл. 3). Цей процес буде тривати доти, поки \$1 млн., який був розміщений клієнтом A у Гамма-банку, не буде повністю зосереджений на рахунках клієнтів в усіх інших банках як резерв. Після цього процес кредитної експансії в межах банківської системи закінчується. Підсумком цього процесу буде видача незабезпечених кредитів в обсязі \$9 млн., тобто мультиплікатор кредитної експансії в межах банківської системи буде дорівнювати 9.

Бажання збільшити обсяг незабезпечених кредитів спонукає банки до зростання і злиття. Чим більше у банку бу-

де клієнтів і більше коштів на поточних рахунках, тим більше можна видати незабезпечених кредитів. Крім того, при взаєморозрахунках між клієнтами банку гроші не виходять за межі банку, а перераховуються з одного банківського рахунку на інший, що також збільшує ресурсну базу банку.

У роботах сучасних економістів австрійської школи пропонується теоретична модель кредитної експансії, коли на ринку працює тільки один банк-монополіст [4, с. 163]. Якщо банк один, то всі клієнти, які здійснюють безготівкові розрахунки, відкривають тільки у ньому свої рахунки. Таким чином, якщо банк видає кредит, цей кредит залишається в ньому на поточному рахунку. Більше того, якщо позичальник витрачає кредит (або його частину) на інвестиційні або споживчі потреби, він просто перераховує кошти із свого поточного рахунку на інший рахунок у цьому ж банку-монополісті. Тобто гроші і в цьому випадку залишаються в банку. Оскільки за цих умов $Z = 1$, то максимально можливе розширення кредиту на основі D буде визначатися так само, як і щодо варіанта кредитної експансії в межах банківської системи:

$$K = \frac{D(1-R)}{R} \quad (4)$$

Модель кредитної експансії в межах одного банку із врахуванням усіх параметрів виглядає таким чином:

D – початковий депозит;

R – частка депозиту, яка залишається банком у резерві;

Z – частка кредиту, яка розміщується на депозитному рахунку;

Таблиця 2. Процес кредитної експансії в Сігма-банку, \$

Клієнт	Отримано кредиту	Вилучено з банку	Покладено на поточний рахунок	З них:	
				залишено в резерві	надано кредиту
B, C, D, ...	–	–	878 048	87 805	790 244
E	790 244	632 195	158 049	15 805	142 244
F	142 244	113 795	28 449	2 845	25 604
G	25 604	20 483	5 121	512	4 609
...
Всього	963 712	770 970	1 070 791	107 079	963 712

Таблиця 3. Процес кредитної експансії в Омега-банку, \$

Клієнт	Отримано кредиту	Вилучено з банку	Покладено на поточний рахунок	З них:	
				залишено в резерві	надано кредиту
E, F, G, ...	–	–	770 970	77 097	693 873
H	693 873	555 098	138 775	13 877	124 897
I	124 897	99 918	24 979	2 498	22 481
J	22 481	17 985	4 496	450	4 046
...
Всього	846 186	676 949	940 207	94 021	846 186

K – загальний обсяг наданих кредитів;
 B – обсяг коштів, які вилучено з банку;
 V – сума коштів, покладених на поточний рахунок;
 S – сума коштів, які залишаються в резерві.

$$K = \frac{D(1-R)}{1-Z(1-R)}, \quad (5)$$

$$B = \frac{D(1-R)(1-Z)}{1-Z(1-R)}, \quad (6)$$

$$V = \frac{D}{1-Z(1-R)}, \quad (7)$$

$$S = \frac{DR}{1-Z(1-R)}. \quad (8)$$

Модель кредитної експансії в банківській системі в цілому із врахуванням усіх параметрів виглядає таким чином:

$$K = \frac{D(1-R)}{R}, \quad (9)$$

$$B = \frac{D(1-R)(1-Z)}{R}, \quad (10)$$

$$V = \frac{D}{R}, \quad (11)$$

$$S = D. \quad (12)$$

Практичне значення теоретичних моделей австрійської школи, в тому числі і для розвитку і регулювання вітчизняної економіки, полягає в тому, що вони обґрунтовують засади антициклічної політики. Для уникнення економічних криз і депресій доцільно дотримуватись 100% резервування кредитів або видавати кредити тільки коштами із строкових депозитів. Також недопустимим є штучне зниження процентної ставки нижче природного рівня для активізації ділової активності. Збільшення фіктивної грошової маси внаслідок кредитної експансії породжує штучний економічний бум, який у кінцевому підсумку призводить до кризи і депресії. Збільшення кредитування інвестиційних потреб можливо тільки при умові зростання реальних заощаджень юридичних і фізичних осіб.

Висновки

Сучасні представники австрійської школи економіки при тлумаченні природи ділового циклу продовжують дотримуватись теоретичних схем, запропонованих Л. Мізесом і Ф. Хайеком. Основна причина ділових циклів знаходиться у фінансовій сфері і пов'язана зі штучним відхиленням ставки процента від природного рівня. Природний рівень ставки процента, своєю чергою, складається під впливом попиту на кредитні ресурси і наявності реальних заощаджень. Наповнення кредитного ринку кредитними ресурсами, в основі яких не лежать реальні заощадження, призводить до нездорових економічних бумів і започаткування інвестиційних проєктів, які фізично не можуть бути реалізовані. Врешті-решт спалахує фінансова криза, за якою слідує економічна депресія, яка, по суті, є відновленням порушених пропорцій і поверненням ставки процента до природного рівня.

Перехід світової економіки від індустріального до постіндустріального етапу розвитку не змінив сутті кредитування і не усунув передумов для бумів і спадів. Поширення в країнах Заходу електронних грошей, практичне зникнення готівки, зосередження всіх грошових потоків у банківській системі створило ще більше можливостей для кредитної експансії. Аналіз теоретичної моделі кредитної експансії на основі банківської системи з частковим резервуванням доводить, що незабезпечені кредити з поточних рахунків можуть зростати у значних розмірах. Зокрема, при резервуванні 10% депозиту мультиплікатор кредитної експансії в межах банківської системи може сягати 9.

Економісти австрійської школи продовжують залишатися твердими прихильними мінімального втручання держави в економічні процеси. На їхню думку, надійною гарантією від штучних бумів, криз і депресій є 100% резервування кредитів комерційними банками і забезпечення природного рівня ставки процента. Помилковою і небезпечною є політика, спрямована на штучне зниження ставки процента для активізації ділової активності в економіці.

Список використаних джерел

1. Мізес Л. Теория экономического цикла [Текст] / Людвиг фон Мізес; пер. с англ. под ред. А.В. Куряева. – Челябинск: Социум, 2012. – 413 с.
2. Мізес Л. Человеческая деятельность: Трактат по экономической теории [Текст] / Людвиг фон Мізес; 2-е испр. изд. – Челябинск: Социум, 2005. – 878 с.
3. Ротбард М. Экономические депрессии: их причины и методы лечения [Электрон. ресурс] / Мюррей Н. Ротбард. – Режим доступа: www.sotsium.ru/books/46/43/rothbard69.html. – Назва з екрана.
4. Уэрта де Сото Х. Деньги, банковский кредит и экономические циклы [Текст] / Хесус Уэрта де Сото. – Челябинск: Социум, 2008. – 663 + XIV с.
5. Хайек Ф. Цены и производство [Текст] / Фридрих фон Хайек; пер. с англ. под ред. Гр. Сапова. – Челябинск: Социум, 2008. – 199 с.
6. Экономический цикл: анализ австрийской школы [Текст] / Людвиг фон Мізес, Фридрих фон Хайек, Мюррей Ротбард и др.; пер. с англ. / сост. А.В. Куряев. – Челябинск: Социум, 2005. – 220 с. (Сер. «Бум, крах и будущее»).
7. Garrison, R. Time and Money: The Macroeconomics of Capital Structure [Text] / Roger W. Garrison. – London/ New York: Routledge, 2001. – 288 p.
8. Hanke S. The Fed's Modus Operandi: Panic [Electronic resource] / Steve H. Hanke. – Mode of access: <http://www.cato.org/publications/commentary/feds-modus-operandi-panic>. – Title from the screen.
9. Hollenbeck F. Fear the Boom, Not the Bust [Electronic resource] / Frank Hollenbeck. – Mode of access: www.mises.org/daily/6538/Fear-the-Boom-Not-the-Bust. – Title from the screen.
10. Reynolds M. The Poverty of Modern Macroeconomic Theory and Power of Austrian Business Cycle Theory [Text] / Morgan O. Reynolds // The Quarterly Journal of Austrian Economics. – 2010. – №3. – P. 11–41.
11. Tempelman J. Austrian Business Cycle Theory and the Global Financial Crisis: Confessions of a Mainstream Economist [Text] / Jerry H. Tempelman // The Quarterly Journal of Austrian Economics. – 2010. – №1. – P. 3–15.
12. Woods T. Meltdown: A Free-Market Look at Why the Stock Market Collapsed, the Economy Tanked, and Government Bailouts Will Make Things Worse [Text] / Thomas E. Woods. – Washington DC: J.R. Regnery, 2009. – 194 p.